

นิพนธ์ฉบับ

ทักษะชีวิตสำหรับเด็กออทิสติกผ่านมุมมองของผู้ดูแล

มะลิวัลย์ เรือนคำ* ศุภลักษณ์ เข็มทอง*

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์: เพื่อศึกษาหมวดของทักษะชีวิตสำหรับเด็กออทิสติกและความสำคัญของทักษะชีวิตสำหรับเด็กออทิสติกผ่านมุมมองของผู้ดูแลและผู้ที่มีความช่วยเหลือเด็กออทิสติก

ระเบียบวิธีวิจัย: วิเคราะห์เนื้อหาจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับทักษะชีวิตสำหรับเด็กและจากการสัมภาษณ์แบบเฉพาะกลุ่ม กลุ่มผู้ปกครอง ผู้ดูแล ครูการศึกษาพิเศษ นักกิจกรรมบำบัด แพทย์ พยาบาลและนักจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะชีวิตสำหรับเด็กออทิสติก (N=270)

ผลการศึกษา: เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับทักษะชีวิตสำหรับเด็กออทิสติกสามารถจำแนกตามโมเดลปิรามิดของ National Unified Life Skills Model (NULM) และตามร้อยละของความถี่ที่แสดงเนื้อหาที่ซ้ำกันจากผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด ได้แก่ กลุ่มทักษะชีวิตพื้นฐาน (36%) กลุ่มทักษะทางจิตสังคม (32%) กลุ่มองค์ประกอบที่จำเป็นในทักษะชีวิต (10%) กลุ่มองค์ความรู้พื้นฐานในทักษะชีวิต (8%) กลุ่มความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้โดยอิสระ (7.2%) และกลุ่มการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อม (6.8%) จากนั้นผู้วิจัยปรับเปลี่ยนโมเดลปิรามิดสู่โมเดลต้นไม้เพื่อสร้างความเข้าใจในการพัฒนาทักษะชีวิตในผู้ดูแลเด็กออทิสติกไทย

สรุป: ผู้ดูแลและผู้ที่มีความช่วยเหลือสะท้อนความสำคัญของการพัฒนาทักษะชีวิตสำหรับเด็กออทิสติกโดยเน้นหมวดกลุ่มทักษะชีวิตพื้นฐาน วารสารเทคนิคการแพทย์เชียงใหม่ 2552; 42: 112-119.

คำห้ส: ทักษะชีวิต ผู้ดูแล เด็กออทิสติก กิจกรรมบำบัด

* สาขาวิชากิจกรรมบำบัด คณะกายภาพบำบัดและวิทยาศาสตร์การเคลื่อนไหว ประยุกต์ มหาวิทยาลัยมหิดล

Abstract : Life Skills for Autistic Children through Viewpoint of Carers

Maliwan Rueankam* Supalak Khemthong*

Objective: To study categories of life skills for children with autism and importance of life skills through viewpoints of carers and helpers for children with autism.

Methods: Content was analysed based on literature reviews of life skills for children and focus group interviews in parents, carers, special educators, occupational therapist, doctors, nurses and psychologist who have involved in developing life skills for children with autism (N=270).

Results: Life skill contents for children with autism have been categorized in relation to Pyramidal Model of National Unified Life Skills Model (NULM) and to percentage of frequency for repetitive contents from the participants, i.e. basic life skills (36%), psychosocial skills (32%), essential components of life skills (10%), basic knowledge of life skills (8%), performance of independent living (7.2%), and environmental modification (6.8%). The Pyramidal Model was further on modified to the Tree Model in order to initiate an understanding of life skills development in carers of children with autism.

Conclusion: Carers and helpers reflect the importance of developing life skills for children with autism especially focusing on basic life skills. *Bull Chiang Mai Assoc Med Sci 2009; 42: 112-119.*

Keywords: life skills, carer, children with autism, occupational therapy

* Faculty of Physical Therapy and Applied Movement Science, Mahidol University

บทนำ

เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงในสภาพแวดล้อมรอบตัว การที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้นั้นจำเป็นต้องมีความสามารถในการปรับตัวและพัฒนาตนเองให้สามารถเผชิญกับปัญหาชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้ด้วยตนเองซึ่งเป็นความหมายโดยภาพรวมของคำว่า “ทักษะชีวิต” ปัจจุบันความรู้ที่เกี่ยวข้องกับทักษะชีวิต มีขอบเขตที่ครอบคลุมกลุ่มเด็กสุขภาพดี และกลุ่มเด็กที่มีความบกพร่องในการดำเนินชีวิต เช่น เด็กออทิสติก

ซึ่งมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและมีความบกพร่องในหมวด หรือองค์ประกอบของทักษะชีวิตที่ซับซ้อน ส่งผลให้เกิดอุปสรรคต่อการปรับตัวเข้าสู่สังคม เช่น ไม่สามารถบอกความต้องการที่แท้จริงในการควบคุมอารมณ์ การเรียนรู้ การแก้ไขเหตุการณ์ที่กำลังเผชิญปัญหาอยู่ และการพัฒนาวุฒิภาวะในการดำเนินชีวิต เป็นต้น องค์การอนามัยโลก ได้เน้นความสำคัญของการส่งเสริมและพัฒนาทักษะชีวิตทางสังคม การเรียนรู้ และการจัดการอารมณ์ ในเด็กที่มีความบกพร่องซับซ้อนทาง

ร่างกายและจิตสังคมตั้ง เช่น ออทิสติก ขณะที่ทักษะชีวิตในมุมมองของนักกิจกรรมบำบัด เน้นการพัฒนาศักยภาพของบุคคลให้มีความสามารถและความสุขในการทำกิจกรรมการดำเนินชีวิต ได้แก่ กิจกรรมประจำวันงานและกิจกรรมที่ได้ผลผลิต กิจกรรมยามว่าง การเล่น และการพักผ่อน โดยการใช้การประเมินและพัฒนาทักษะชีวิตในหมวดที่จำเป็นจากการสังเกตพฤติกรรมในการทำกิจกรรมการดำเนินชีวิตของเด็กออทิสติก เช่น การรับรู้ความรู้สึก และการเคลื่อนไหว การประสมประสานความรู้ความเข้าใจ การสร้างสุขภาวะทางจิตสังคม นอกจากนี้ นักกิจกรรมบำบัดมีบทบาทในการประเมินความต้องการ (Need Assessment) ระหว่างเด็กออทิสติก ผู้ปกครอง และผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อตั้งเป้าหมายและกระบวนการพัฒนาทักษะชีวิตสำหรับเด็กออทิสติกอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ดังนั้นการศึกษาหมวดและความสำคัญของทักษะชีวิตสำหรับเด็กออทิสติกผ่านมุมมองของผู้ดูแลหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการประเมินความต้องการข้างต้น และน่าจะมีประโยชน์ในการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับทักษะชีวิตสำหรับเด็กออทิสติกไทยสู่การวิจัยแนวทางการพัฒนาศักยภาพของเด็กออทิสติกให้สามารถดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขต่อไปในอนาคต

ระเบียบวิธีวิจัย

ขอบเขตงานวิจัย การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้เทคนิควิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis)¹ จากการทบทวนวรรณกรรมและการสัมภาษณ์แบบเฉพาะกลุ่ม (Focus group interview)

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ทำการศึกษา 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มพ่อแม่ ผู้ปกครอง และผู้ดูแลเด็กออทิสติก จำนวน 240 คน และกลุ่มบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับเด็กออทิสติก จำนวน 30 คน ได้แก่ นักกิจกรรมบำบัด นักกายภาพบำบัด ครู นักจิตวิทยา พยาบาล แพทย์ และครูการศึกษาพิเศษ

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับโมเดลหรือกรอบความคิดของทักษะชีวิต ความหมายของทักษะชีวิต ความสำคัญของทักษะชีวิต และหมวดของทักษะชีวิตสำหรับเด็ก

2. สัมภาษณ์แบบเฉพาะกลุ่ม จำนวน 2 กลุ่ม โดยในกลุ่มแรกเป็นกลุ่มผู้ดูแลเด็กออทิสติกที่เข้าร่วมสัมมนาเรื่อง พฤติกรรมสู่การพัฒนาทักษะชีวิตในเด็กออทิสติก ซึ่งจัดโดยมูลนิธิออทิสติกไทยในกรุงเทพมหานคร จังหวัดชลบุรี และจังหวัดราชบุรี จำนวนรวม 240 คน และกลุ่มที่สอง ได้แก่ แพทย์ พยาบาล ครูการศึกษาพิเศษ นักจิตวิทยา นักกิจกรรมบำบัด ที่เข้าร่วมสัมมนาเกี่ยวกับทักษะชีวิตในเด็กออทิสติกซึ่งจัดโดยสถาบันไฟต์รวม 30 คน

3. คำถามงานวิจัยที่ใช้ในการสัมภาษณ์แบบเฉพาะกลุ่ม ได้แก่ ทักษะชีวิตสำหรับเด็กออทิสติกคืออะไร ความสำคัญของทักษะชีวิตสำหรับเด็กออทิสติกเป็นอย่างไร และทักษะชีวิตในหมวดใดที่มีความจำเป็นต่อเด็กออทิสติก โดยกลุ่มตัวอย่างพูดคุยกัน และเขียนสรุปความคิดเห็นของแต่ละบุคคลลงบนกระดาษ จากนั้นนำความคิดเห็นของแต่ละคนมาอภิปรายกันในกลุ่มๆ ละไม่เกิน 10 คน และเขียนสรุปความคิดเห็นของกลุ่มลงบนกระดาษ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ขออนุญาตนำความคิดเห็นเหล่านี้ไปวิเคราะห์ข้อมูลวิจัยเชิงคุณภาพ โดยไม่เปิดเผยชื่อและข้อมูลส่วนบุคคล เพื่อสร้างความไว้วางใจและความน่าเชื่อถือ (Trustworthiness) ในการสนทนาระหว่างผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูล

4. ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากข้อ 2-3 โดยพิจารณาเนื้อหา คำสำคัญ และประเด็นที่สะท้อนความคิดรวบยอดของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะชีวิตสำหรับเด็กออทิสติก และจำแนกหมวดของทักษะชีวิตตามลำดับความสำคัญของการพัฒนาทักษะชีวิตสำหรับเด็กออทิสติก ซึ่งผู้วิจัยได้บันทึกความถี่ของคำ หรือเนื้อหาที่ซ้ำกัน หรือพบบ่อยจากการสัมภาษณ์แบบเฉพาะกลุ่ม

5. ผู้วิจัยเปรียบเทียบข้อมูลจากข้อ 4 กับรายละเอียดในโมเดลปริมาตรของ National Unified Life Skills Model (NULM)³ ด้วยเหตุผลของการริเริ่มพัฒนารูปแบบหรือแผนภาพที่มีหลักวิชาการสากลและสอดคล้องมุมมองของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะชีวิตสำหรับเด็กออทิสติกไทย

6. ผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลจากข้อ 5 โดยเพิ่มเติมรายละเอียดในโมเดลปริมาตร และปรับเปลี่ยนเป็นโมเดลต้นไม้ ซึ่งเน้นคำสำคัญที่ง่ายและสร้างแรงบันดาลใจต่อ

การให้ความรู้สู่สาธารณชนในการพัฒนาทักษะชีวิตสำหรับเด็กออทิสติกไทย

การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลการศึกษามาวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) และอธิบายเหตุผลในการนำเสนอข้อมูลเชิงคุณภาพ เช่น บทสนทนาของผู้ให้ข้อมูล (Quotation)

ผลการศึกษา

สรุปผลการศึกษาได้เป็น 2 ประเด็น ได้แก่

ประเด็นที่หนึ่ง เป็นผลการทบทวนข้อมูลทักษะชีวิตจากการค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้องกับทักษะชีวิตและเกี่ยวข้องกับงานกิจกรรมบำบัดที่แพร่หลายในระดับนานาชาติ พบจำนวน 5 แหล่งข้อมูล ได้แก่

1. Life skills approach to child and adolescent healthy human development²
2. National Unified Life Skills Model (NULM)³
3. Occupational Therapy Practice Framework: Domain and Process⁴
4. International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF)⁵
5. 4 H Targeting Life Skills Model⁶

ความหมายของทักษะชีวิต (Life Skills) คือความสามารถของบุคคลในการปรับตัวให้มีพฤติกรรมที่เหมาะสมต่อการจัดการกับความต้องการ ทักษะทางสังคม ทักษะการเรียนรู้ ทักษะการจัดการอารมณ์ การเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น การให้ความช่วยเหลือผู้อื่น ความภาคภูมิใจในตนเอง การพัฒนาอาชีพ สิ่งอำนวยความสะดวกและเทคโนโลยี การทำกิจวัตรประจำวัน การจัดการกับความเครียด การสื่อสาร การเคลื่อนที่ การดูแลสุขภาพของตนเอง ชีวิตในครัวเรือน สัมพันธภาพและปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล สำคัญในชีวิต ชีวิตในชุมชน สังคม และชีวิตในฐานะพลเมือง นอกจากนี้ ครอบครัว แหล่งข้อมูลข่าวสาร แหล่งสนับสนุน การช่วยเหลือและการฝึกปฏิบัติเป็นพื้นฐาน ก่อนจะไปสู่แต่ละทักษะโดยมีสิ่งแวดล้อม บ้าน ชุมชน และโรงเรียนเป็นองค์ประกอบ มีเป้าหมายสูงสุด คือ สามารถดำเนินชีวิต

อยู่ได้ด้วยตนเอง ซึ่งจำแนกเป็นประเภทของกิจกรรมการดำเนินชีวิตที่สำคัญตามกรอบความคิดของวิชาชีพกิจกรรมบำบัด ได้แก่ กิจวัตรประจำวันพื้นฐานกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการ มีปฏิสัมพันธ์ต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม การทำงาน การศึกษาเล่าเรียน การเล่นเกมยามว่าง และการมีส่วนร่วมในสังคม

นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยยังพบคำสำคัญ จำนวน 24 คำ จากแหล่งข้อมูลทั้งหมดที่มีความหมายสอดคล้องกัน แบ่งเป็น 6 หมวดได้แก่ (ตารางที่ 1)

หมวดที่ 1 องค์ความรู้พื้นฐานในทักษะชีวิต ประกอบด้วย ครอบครัว ข้อมูลข่าวสาร แหล่งสนับสนุน การช่วยเหลือและการฝึกปฏิบัติ

หมวดที่ 2 องค์ประกอบที่จำเป็นในทักษะชีวิต ประกอบด้วย ระบบการรับรู้ความรู้สึกและการสั่งการเคลื่อนไหว การรับรู้ และการเรียนรู้

หมวดที่ 3 ทักษะชีวิตพื้นฐาน ประกอบด้วย การดูแลตนเองในกิจวัตรประจำวัน การดำรงชีวิตในบ้าน การเล่นเกม การศึกษาเล่าเรียน การเข้าสังคม การสื่อสาร กิจกรรมยามว่าง และการทำงาน

หมวดที่ 4 ทักษะด้านจิตสังคม ประกอบด้วย ทักษะการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ทักษะการจัดการอารมณ์ และ ทักษะการแก้ไขปัญหา

หมวดที่ 5 การปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อม ได้แก่ บ้าน โรงเรียน ชุมชน

หมวดที่ 6 ความสามารถในการพึ่งพาช่วยเหลือตนเองได้ตามศักยภาพ

ประเด็นที่สอง เป็นผลจากการวิเคราะห์กลุ่มการศึกษาเฉพาะ คณะผู้วิจัยนำข้อมูลความคิดเห็นที่ได้จากหัวข้อการสนทนาเรื่องทักษะชีวิตคืออะไร และมีความสำคัญอย่างไรกับนักวิชาการและผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กออทิสติก จำนวน 270 คน นับค่าความถี่ที่มีความคิดเห็นตรงกับคำสำคัญที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมเพื่อพิจารณาว่า คำสำคัญที่เลือกมาเป็นองค์ประกอบของทักษะชีวิตนั้นมีผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กออทิสติกเห็นด้วยและให้ความสำคัญในหมวดหัวข้อใดมากหรือน้อยเพียงใด เพื่อนำผลไปวิเคราะห์การสร้างโมเดลต่อไป ซึ่งพบร้อยละของความถี่ที่มีคำหรือเนื้อหาที่ซ้ำกันหรือพบบ่อยจากการสัมภาษณ์แบบเฉพาะกลุ่ม

ตารางที่ 1 ข้อมูลวิจัยเชิงคุณภาพจากผู้ให้ข้อมูล (N = 270) เรียงลำดับตามร้อยละความถี่ที่มีคำซ้ำกัน

หมวด (ร้อยละความถี่ที่มีคำซ้ำกัน)	เนื้อหาและคำสำคัญ ที่ซ้ำกันหรือพบบ่อยจากการสัมภาษณ์แบบเฉพาะกลุ่ม
1. ทักษะชีวิตพื้นฐาน (36%)	การดูแลตนเองในกิจวัตรประจำวัน การดำรงชีวิตในบ้าน การเล่น การศึกษาเล่าเรียน การเข้าสังคม การสื่อสาร กิจกรรมยามว่าง การทำงาน
2. ทักษะด้านจิตสังคม (32%)	การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น การจัดการอารมณ์ การแก้ไขปัญหา
3. องค์ประกอบที่จำเป็นในทักษะชีวิต (10%)	ระบบรับรู้ความรู้สึกและการสั่งการเคลื่อนไหว การเรียนรู้ (สมาธิ ความสนใจ) การรับรู้ (สี รูปทรง รูปร่าง)
4. องค์ความรู้พื้นฐานในทักษะชีวิต (8%)	ครอบครัว ข้อมูลข่าวสาร แหล่งสนับสนุน การช่วยเหลือ การฝึกปฏิบัติ
5. ความสามารถในการพึ่งพาช่วยเหลือตนเองได้ตามศักยภาพ (7.2%)	การช่วยเหลือตนเอง
6. การเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อม (6.8%)	บ้าน โรงเรียน ชุมชน

จากผลการศึกษาพบว่าหมวดที่มีความสำคัญสูงสุดคือทักษะชีวิตพื้นฐาน (Basic Life skills) คิดเป็นร้อยละ 36 เป็นหมวดที่ผู้เกี่ยวข้องกับเด็กออทิสติกให้ความสำคัญและกล่าวถึงมากที่สุด รองลงมาเป็นทักษะด้านจิตสังคม (Psychosocial skills) ร้อยละ 32 และในหมวดองค์ประกอบที่จำเป็นในทักษะชีวิต (Essential components of life skills) องค์ความรู้พื้นฐานในทักษะชีวิต (Basic knowledge of life skills) ความสามารถในการพึ่งพาช่วยเหลือตนเองได้ตามศักยภาพ (Performance of independent living) มีจำนวนใกล้เคียงกันคือร้อยละ 10, 8 และ 7.2 ตามลำดับ ส่วนกลุ่มการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อม (Environmental modification) มีความสำคัญน้อยที่สุด (ร้อยละ 6.8)

เมื่อพิจารณาแต่ละหมวดของทักษะชีวิต (ตารางที่ 1) ผู้ดูแลเด็กออทิสติกให้ความสำคัญแก่หมวดทักษะชีวิตขั้นพื้นฐานเป็นอันดับแรก เช่น การกิน การนอน การสื่อสารในการทำงาน เป็นต้น ซึ่งอาจต่อเนื่องไปพร้อมกับความสำคัญอันดับที่สองคือหมวดทักษะด้านจิตสังคม เช่น การจัดการกับอารมณ์ การแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน และอยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคมได้ และความสำคัญอันดับ

ที่สาม ได้แก่ หมวดองค์ประกอบที่จำเป็นในทักษะชีวิต เช่น สมาธิในการทำกิจกรรม การเรียนรู้ ดังเห็นได้จากบทสนทนาที่ว่า

“ทักษะชีวิต คือการใช้ชีวิตประจำวัน การกิน การนอน การทำงาน การสื่อสาร สมาธิในการทำสิ่งต่างๆ ให้มีประสิทธิภาพ การควบคุมทางอารมณ์ให้สามารถควบคุมอารมณ์โกรธ ทำงานให้ประสบความสำเร็จให้งานบรรลุตามเป้าหมายที่ต้องการ”

หรือบทสนทนาที่ว่า

“ทักษะชีวิต คือ การฝึกปฏิบัติในการใช้ชีวิตประจำวัน เช่น การทำงาน การสื่อสาร การเรียนรู้จากโรงเรียน จากสังคม จากบ้าน จนเกิดความชำนาญสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีอิสระและมีความสุข ที่สำคัญ สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในการใช้ชีวิตประจำวันได้”

เห็นได้ว่าผู้ดูแลเด็กออทิสติกไทยมีแนวทางการพัฒนาทักษะชีวิตโดยเน้นฝึกปฏิบัติแบบผสมผสานระหว่างหมวดทักษะชีวิตขั้นพื้นฐาน หมวดทักษะด้านจิตสังคม และหมวดองค์ประกอบที่จำเป็นในทักษะชีวิต ตลอดจนผู้ดูแลเด็กออทิสติกไทยเริ่มสนใจองค์ความรู้พื้นฐานของ

ทักษะชีวิตมากขึ้นจนกลายเป็นเรื่องที่สำคัญในอันดับที่สี่ เช่น กระบวนการคิดและแก้ไขปัญหาในการเข้าร่วมทำกิจกรรมการดำเนินชีวิต โดยครอบครัวสร้างโอกาสให้เด็กแสดงความสามารถในการพัฒนาทักษะชีวิตอย่างเต็มที่ ดังจะเห็นได้จากบทสนทนาที่ว่า

“ทักษะชีวิตคือความสมบูรณ์ในการคิดและแก้ปัญหาการใช้ชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข สิ่งสำคัญคือคนในครอบครัวต้องเปิดตัวและเปิดใจให้คนในชุมชนได้รับรู้โดยร่วมเข้าทำกิจกรรม ไม่ปิดบัง แลกเปลี่ยนความคิด โดยให้เด็กคิดเองทำเอง เราเป็นผู้คอยปรึกษาอยู่ห่างๆ”

นอกจากนี้ผู้ดูแลเด็กออทิสติกให้ความสำคัญอันดับที่ห้าแก่หมวดความสามารถในการพึ่งพาช่วยเหลือตนเองได้ตามศักยภาพ พร้อมๆ กับความสำคัญอันดับที่หกในหมวดการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อม ทำให้เกิดความต้องการเน้นเป้าหมายชีวิตของเด็กออทิสติกแต่ละคนที่สามารถดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุข ไม่เป็นภาระให้กับสังคม และปรับตัวตามสิ่งแวดล้อมต่างๆ ได้แก่ บ้าน โรงเรียนและชุมชน ดังจะเห็นได้จากบทสนทนาที่ว่า

“ทักษะชีวิตคือให้มีความรู้จักช่วยเหลือตนเองและใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่น ทั้งในบ้าน โรงเรียนและชุมชนและสามารถฝึกปฏิบัติจากแหล่งข้อมูลความรู้ต่างๆ ได้และใช้ชีวิตอย่างมีความสุข สามารถปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้เป็นอย่างดีไม่เป็นภาระให้กับสังคม”

การอภิปรายผล

ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับทักษะชีวิตและสัมภาระแบบเฉพาะกลุ่มจนได้คำสำคัญจำนวน 24 คำ ซึ่งแบ่งออกเป็น 6 หมวดที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับโมเดลปริมาตรจาก National Unified Life Skills Model (NULM)³ แต่มีลำดับความสำคัญที่แตกต่างกันในแต่ละหมวดของทักษะชีวิต ได้แก่ รูปแบบการฝึกทักษะชีวิตตามมุมมองของผู้ดูแลเด็กออทิสติกไทย ผสมผสานระหว่างหมวดองค์ประกอบที่จำเป็นในทักษะชีวิตหมวดทักษะชีวิตขั้นพื้นฐาน และหมวดทักษะด้านจิตสังคม โดยให้ความสำคัญกับการสร้างองค์ความรู้พื้นฐานในระบบครอบครัวรองลงมา ขณะที่โมเดลปริมาตรสากลเน้นการสร้างองค์ความรู้พื้นฐานของทักษะชีวิตใน

ระบบครอบครัวและการช่วยเหลือเด็กออทิสติกเป็นฐานขั้นแรก ตามมาด้วยการฝึกตามลำดับขั้นตั้งแต่หมวดองค์ประกอบที่จำเป็นในทักษะชีวิต หมวดทักษะชีวิตขั้นพื้นฐาน จนถึงหมวดทักษะด้านจิตสังคม

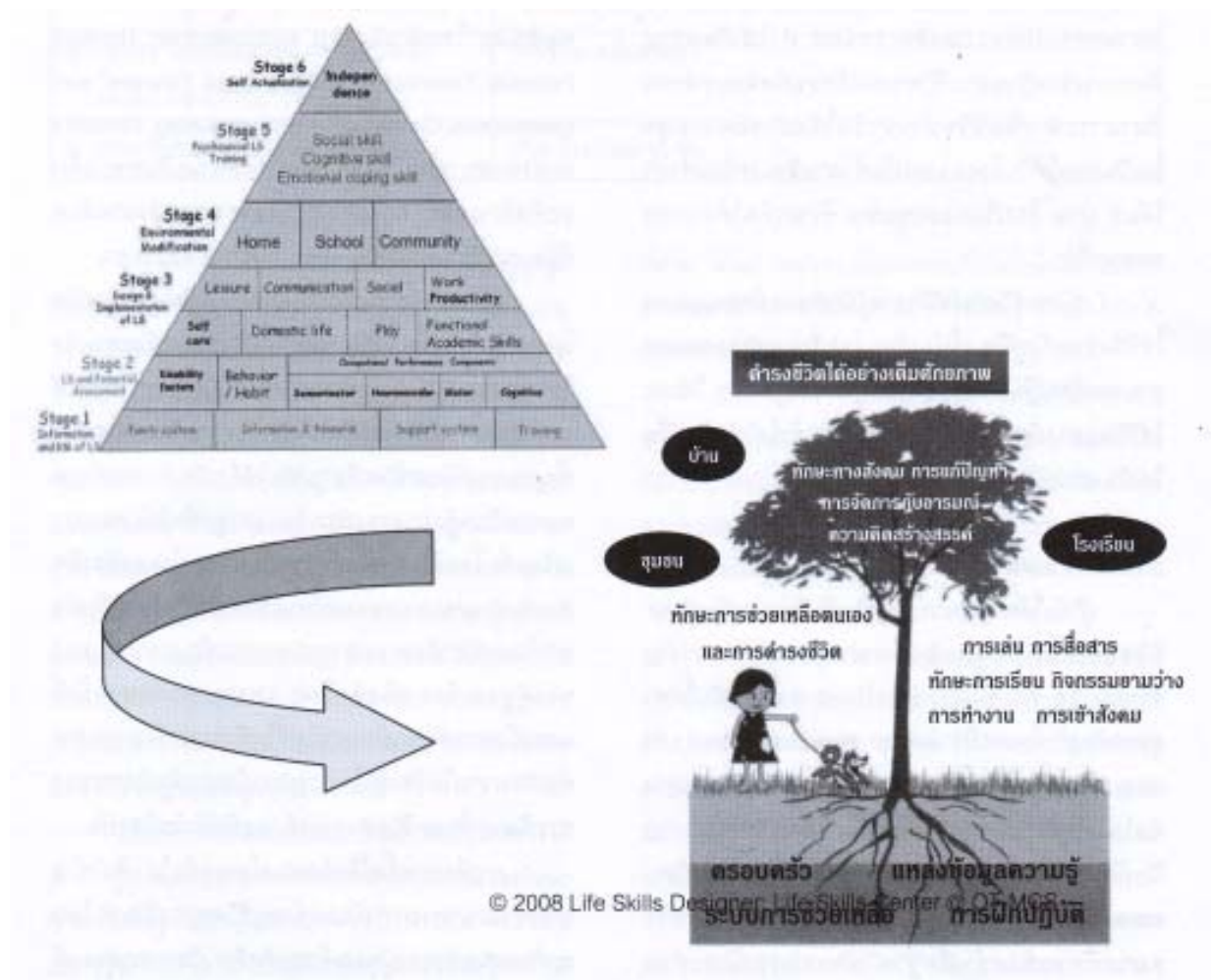
ข้อมูลจากการศึกษาครั้งนี้ทำให้ทราบว่าผู้ดูแลเด็กออทิสติกไทยยังไม่มีระบบการพัฒนาทักษะชีวิตสำหรับเด็กออทิสติก และควรได้รับการส่งเสริมองค์ความรู้ในเรื่องการพัฒนาระบบครอบครัว แหล่งสนับสนุน และการฝึกปฏิบัติที่สัมพันธ์กับการประเมินและการพัฒนาทักษะชีวิตในหมวดอื่นๆ ตามลำดับ ซึ่งผู้วิจัยได้เพิ่มรายละเอียดในโมเดลปริมาตร ได้แก่ ความรู้ทางกิจกรรมบำบัดในเรื่องการประเมินความสามารถของเด็กออทิสติกและการวางแผนการพัฒนาทักษะชีวิตตามปัจจัยความพิการ/พฤติกรรม โดยอ้างอิงจาก Occupational Therapy Practice Framework: Domain and Process⁴ และ International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF)⁵ ทั้งนี้ควรวิเคราะห์ตามบริบทของเด็กออทิสติกแต่ละบุคคลและตามแต่ละสภาพสิ่งแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่บ้าน โรงเรียน และชุมชน

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ปรับเปลี่ยนโมเดลปริมาตรเป็นโมเดลต้นไม้ เนื่องจากเนื้อหาที่เป็นภาษาอังกฤษเชิงวิชาการอาจทำให้ผู้ดูแลเด็กออทิสติกไม่เข้าใจอย่างถ่องแท้ เหตุผลของการใช้โมเดลต้นไม้นี้ในระดับการสร้างองค์ความรู้พื้นฐานของทักษะชีวิต คือ รูปต้นไม้ถือเป็นตัวแทนที่ง่ายต่อการเรียนรู้โดยตรงประเด็น และรูปต้นไม้แสดงการเจริญเติบโตคล้ายกับลำดับฐานสู่ยอดของโมเดลปริมาตรสำหรับตำแหน่งหมวดของทักษะชีวิตนั้น ผู้วิจัยได้อ้างอิงจากโมเดลปริมาตรสากลมากกว่าการนำข้อมูลจากมุมมองของผู้ดูแลเด็กออทิสติกไทย เพราะการศึกษานี้แสดงให้เห็นการพัฒนาทักษะชีวิตที่ไม่มีระบบ ซึ่งอาจส่งผลต่อเกิดความไม่ชัดเจนในการประเมินประสิทธิภาพของการพัฒนาทักษะชีวิตสำหรับเด็กออทิสติกในปัจจุบัน

การศึกษานี้จึงนำเสนอโมเดลต้นไม้มุ่งใช้ในการสร้างแนวทางการพัฒนาทักษะชีวิตอย่างมีระบบโดยสะท้อนมุมมองของผู้ดูแลเด็กออทิสติก เริ่มจากกลุ่มองค์ความรู้พื้นฐานเป็นรากของต้นไม้ที่มีความสำคัญ เช่น ครอบครัว เป็นแหล่งสนับสนุนหลัก ลำดับต่อไปคือองค์ประกอบที่จำเป็นในทักษะชีวิต ซึ่งผู้วิจัยไม่อธิบายใน

โมเดลต้นไม้เพราะเด็กแต่ละคนจำเป็นต้องได้รับการประเมินและชี้แจงจากผู้เชี่ยวชาญในแต่ละบุคคล ทักษะชีวิตพื้นฐาน เปรียบได้กับแกนกลางของลำต้นที่ทำให้ลำต้นแข็งแรงได้ หากเด็กสามารถช่วยเหลือตนเองในกิจวัตรประจำวันได้ เรียนได้ ใช้เวลาว่างเล่นและเข้าสังคมได้ ซึ่งทักษะเหล่านี้เป็นพื้นฐานที่สำคัญในการดำเนินชีวิต เมื่อพัฒนาทักษะพื้นฐานได้แล้ว สิ่งที่สำคัญคือสิ่งแวดล้อมที่เด็กจะสามารถนำทักษะเหล่านี้ไปใช้ได้ ได้แก่ บ้าน โรงเรียน ครอบครัว ซึ่งต้องปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับเด็กแต่ละคน เปรียบได้กับสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบต้นไม้ โดยเฉพาะอากาศ และน้ำ ทำให้ต้นไม้สามารถเติบโตได้ ลำดับต่อไปคือทักษะด้าน

จิตสังคม ได้แก่ ทักษะการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น การจัดการอารมณ์ของตนเอง และทักษะการแก้ปัญหา เปรียบได้กับส่วนใบแสดงถึงการเติบโต เป็นสิ่งที่เด็กจะได้นำเอาความสามารถที่ตนเองมีไปแสดงให้บุคคลอื่นในสังคมได้เห็นรวมทั้งได้เรียนรู้ ลองผิดลองถูก ปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม เปรียบได้กับใบไม้ซึ่งเป็นส่วนที่เห็นได้ชัดเจน และปรับตัวไปตามสภาพแวดล้อมได้ ส่วนสุดท้ายที่สำคัญของโมเดลซึ่งเป็นส่วนปลายของปิรามิด คือ การที่เด็กสามารถพึ่งพาช่วยเหลือตนเองได้ตามศักยภาพเปรียบได้กับต้นไม้ที่โตเต็มที่ และแข็งแรงสามารถยืนหยัดอยู่ได้ด้วยตนเองต่อไป

รูปที่ 1 การปรับโมเดลปิรามิด (นักวิชาการ) สู่โมเดลต้นไม้ (ผู้ดูแลเด็กออกทิสติก)

เห็นว่าปราชญ์ที่อ้างอิงจากหลักวิชาการและเพิ่มรายละเอียดของข้อมูลเชิงคุณภาพ ซึ่งได้จากการวิเคราะห์เนื้อหาจากการทบทวนวรรณกรรมและการสัมภาษณ์แบบเจาะกลุ่ม ทำให้ผู้วิจัยสามารถสร้างโมเดลต้นไม้มาก่อนที่สะท้อนความคิดเห็นของผู้ที่ดูแลเด็กออทิสติกไทย ได้อย่างง่ายและน่าสนใจ (รูปที่ 1)

จากประโยคบทสนทนาและความถี่ที่มีคำหรือเนื้อหาซ้ำกัน หรือพบบ่งชี้จากผู้ให้ข้อมูลนั้นจะเห็นได้ว่าผู้ปกครองและผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะชีวิตพื้นฐานและทักษะด้านจิตสังคมค่อนข้างมาก แต่ให้ความสำคัญน้อยกับองค์ความรู้พื้นฐานที่จำเป็นต่อการเริ่มต้นให้ความช่วยเหลือ เช่น ข้อมูลข่าวสาร แหล่งช่วยเหลือ หรือการฝึกปฏิบัติ รวมทั้งให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็ก เช่น บ้าน โรงเรียน และชุมชนเป็นส่วนน้อย ในขณะที่เด็กออทิสติกต้องใช้เวลาอยู่ในโรงเรียนและบ้านค่อนข้างมาก ผลที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ทำให้ทราบว่าผู้ปกครองของเด็กออทิสติกเห็นว่าทักษะชีวิตพื้นฐานมีความสำคัญ โดยเฉพาะการดูแลตนเองและการดูแลทำงานบ้าน ซึ่งเป็นทักษะที่มีความสำคัญทำให้เด็กสามารถพึ่งพาตนเองได้ และทักษะทางจิตสังคมที่มีความสัมพันธ์กับอาการของโรคออทิสติกที่เด็กมีความบกพร่องเรื่องสังคม การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น การจัดการอารมณ์และการแก้ไขปัญหา ซึ่งเมื่อเด็กกลุ่มนี้เติบโตขึ้นจะต้องมีกิจกรรมร่วมกับผู้อื่นในสังคมและต้องปรับตัวสามารถพึ่งพาตนเองได้ต่อไป

สรุป

การศึกษาองค์ประกอบของทักษะชีวิตจากมุมมองทางด้านวิชาการและมุมมองของผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับเด็กออทิสติก ทำให้ผู้วิจัยทราบว่าผู้ดูแลเด็กออทิสติกเห็นความสำคัญของการพัฒนาทักษะชีวิตพื้นฐานสำหรับเด็กออทิสติกและเชื่อมโยงกับหมวดต่างๆ ของทักษะชีวิต

ที่มีการจัดทำเป็นโมเดลปราชญ์สากล อย่างไรก็ตามการให้องค์ความรู้ถึงระบบครอบครัวและผู้ที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องใช้โมเดลต้นไม้มาก่อนเพื่อให้ง่ายต่อความเข้าใจในการสร้างรูปแบบการฝึกทักษะชีวิตในหมวดต่างๆ ให้เหมาะสมกับบริบทของสังคมไทยต่อไป

เอกสารอ้างอิง

1. Basturkman H. A Content Analysis of ELT Textbook Blurbs: Reflections of Theory-in-use. RELC Journal 1999;30(18): [22 screens]. [Online]. Available from: <http://rel.sagepub.com/cgi/reprint/30/1/18> [2008 Dec 11].
2. Mangrulkar L., Whitman V C., Posner L. Life Skills Approach to Child and Adolescent Healthy Human Development. Pan American Health Organization 2001. [61 screens]. [Online]. Available from: <http://www.paho.org/English/HPP/HPF/ADOL/Lifeskills.pdf> [2008 July 2].
3. Ingram Errol, Parkhill Tracey. National Unified Life Skills Model (NULM) Building Skills for Life. [Online]. Available from: <http://nulm.org/explained2.php#overview> [2008 July 11].
4. องค์การอนามัยโลก. บัญชีสากลเพื่อการจำแนกการทำงานความพิการและสุขภาพ : ICF (ฉบับภาษาไทย); กระทรวงสาธารณสุข; 2547.
5. พริยา มั่นเขตวิทย์, สรินยา ศรีเพชรราช. กรอบปฏิบัติทางคลินิกกิจกรรมบำบัด-ตอนที่ 2 [คลินิกกิจกรรมบำบัด]. วารสารกิจกรรมบำบัด 2549; 11(3): 22-35.
6. Iowa 4-H Youth Development. Targeting Life Skills Model. [Online]. Available from: <http://www.extension.iastate>